

ผลของการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาล
ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Result of the Community Participation in Solid Waste
Management in Ban Na Municipal, Ban Na Doem Distric,
Surat Thani Province

รุ่งกานต์ พลายแก้ว¹
ประภัสสร อักษรพันธ์²

Rungkant Phlaykaew
Prapatsorn Aksornpan

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและศึกษาผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ตัวแทนครัวเรือน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 53 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบบันทึกการประชุมเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และแบบสอบถามผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดทำเป็นโครงการบริหาร

¹ อาจารย์ สาขาการพยาบาลอนามัยชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² อาจารย์ สาขาการพยาบาลอนามัยชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลบ้านนา เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยการจัดการที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอย 2) การวางแผนการจัดการขยะมูลฝอย 3) การปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย และ 4) การติดตามผลการจัดการขยะมูลฝอย จัดทำโดยคณะกรรมการการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งมาจากเทศบาล ผู้นำชุมชน และตัวแทนครัวเรือน ปริมาณขยะมูลฝอยหลังจากการดำเนินการมีแนวโน้มลดลง กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 67.93 และมีพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 75.47 จุดเด่นของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา คือ สภาพแวดล้อมในเขตพื้นที่นำร่องสะอาด ทัศนียภาพสวยงาม ถนนเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ขวางทางจราจร ลดแหล่งนำเชื้อโรคในชุมชน ลดปัญหาขยะตกค้างในตอนกลางคืน ทำให้ไม่ส่งกลิ่นเหม็น และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน จุดที่ต้องพัฒนา คือ การตรงต่อเวลาในการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาล การประชาสัมพันธ์/รณรงค์การจัดการขยะมูลฝอยไม่สม่ำเสมอ และควรจะมีแนวทางในการจัดการขยะอินทรีย์ที่เป็นรูปธรรม

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเหมาะสม เป็นสิ่งที่จำเป็นและควรเหมาะสมกับบริบทของชุมชนจะทำให้การจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการขยะมูลฝอย การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา

Abstract

This research and development was done through participatory action research processes which aimed to develop and study the effects of the solid waste management model through the participation from the community in Ban Na, Ban Na Doem, Surat Thani Province. The samples

consisted of 53 members who were representatives of households, community leaders, and officials of municipal offices in Ban Na, Ban Na Doem, Surat Thani Province. The research appliances comprised of a recording of the stage of the public hearing and the questionnaire on the effects of the waste management model by community participation. Statistics applied in data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

Results of this study showed that the community participatory in solid waste management model in Ban Na, Ban Na Doem, Surat Thani Province was organized as a waste management project by participation in Ban Na Municipality to reduce the amount of solid waste by appropriate management according to the area. There are 4 steps consisting of 1) waste management assessment 2) waste planning 3) solid waste management, and 4) monitoring of waste management. This action by the solid waste management committee, comes from the municipality, community leaders, and household representatives. The amount of solid waste after the disposal of solid waste is likely to decrease. The sample group had a moderate attitude toward community participation in solid waste management at 67.93 percent and the overall household waste management behavior was at a high level of 75.47 percent. The highlight of the solid waste management model of Ban Na Municipal is an environment in the pilot area of clean and beautiful scenery, tidy roads that do not block the traffic, reduce the source of germs in the community, reduce the problem of residue at night and are not too smelly, and generate income for the household. The points to develop are to be on time for the collection of municipal solid waste, publicity/ campaign for solid waste management, and there should be a way to handle tangible organic waste.

The results of this study indicate that for the development of a solid waste management model with community participation, encouraging the community to realize the proper disposal of solid waste is essential and should be appropriate to the context of the community to create effective and sustainable waste management.

Keywords : Solid Waste Management, Community Participatory, Ban Na Municipal

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศจากสถานการณ์ขยะมูลฝอยทั่วประเทศไทยในปี 2558 พบปริมาณขยะสะสม 14,799,821.25 ตัน ซึ่งปริมาณขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์มีเพียง 4,820,622.94 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2558) ปัญหาปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนนับล้านตันทำให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ อากาศเสียจากการเผาขยะมูลฝอยกลางแจ้ง เกิดเป็นควันและสารมลพิษทางอากาศ น้ำเสียจากการกองขยะมูลฝอยที่ตกค้างบนพื้นเมื่อฝนตกจะเกิดการไหลลงสู่แม่น้ำทำให้เกิดภาวะมลพิษทางน้ำ แหล่งเพาะพันธุ์ของหนูและแมลงวันจากขยะมูลฝอยที่ตกค้างบนพื้นซึ่งเป็นพาหะนำโรคติดต่อทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน (กรมควบคุมมลพิษ, 2558) จากการศึกษาผลกระทบของปัญหาขยะมูลฝอยต่อสุขภาพ พบว่า ด้านร่างกายผู้ที่ต้องทำงานสัมผัสกับขยะมูลฝอยโดยตรง มักเจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจ โรคทางเดินอาหาร โรคติดเชื้อผิวหนัง อาการปวดเมื่อย และการบาดเจ็บจากของมีคม ด้านจิตใจและสังคม พบว่า เกิดภาวะกังวลจากการขาดรายได้ในการดำรงชีพด้วยการค้าขายขยะที่ขายได้ และการถูกมองว่าสกปรก ร่ำรวย ตำด้อย (เลิศชัย เจริญธัญรักษ์ และคณะ, 2545) นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดเหตุรำคาญและความไม่น่าดูจากการเก็บขยะมูลฝอยไม่หมดทำให้เกิดกลิ่นเหม็นรบกวน จากปัญหาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยยังเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องการวิธีการ

แก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ปัจจุบันวิธีที่ยั่งยืนในการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ การให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคน ในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วชิรวัชร งามละม่อม, 2557) โดยชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ (Cohen & Uphoff, 1980) มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องหลักที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่นและผู้นำ องค์การบริหารท้องถิ่น (ผู้นำกระบวนการปฏิบัติดำเนินงาน) ประชาชน (ชุมชนในท้องถิ่น และครัวเรือน) และภาคเอกชนเพื่อให้ขั้นตอนการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สุธี อันตระกูล และ Schoell, 2547) ดังนั้น เพื่อการแก้ไขปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนจึงต้องมีรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยให้ทุกภาคส่วนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหนึ่งในแนวทางที่สามารถแก้ปัญหาขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดพื้นฐานในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน ต้องมีการให้องค์ความรู้ด้านวิชาการให้ประชาชนเข้าใจเพื่อนำไปปฏิบัติในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) การลดปริมาณการผลิตขยะมูลฝอย (Reduce) โดยการณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะมูลฝอยในแต่ละวัน 2) การใช้ซ้ำ (Reuse) โดยการณรงค์ให้ประชาชนใช้วัสดุสิ่งของต่างๆ ให้คุ้มค่าที่สุด 3) การจัดการระบบรีไซเคิลหรือการนำไปแปรรูป เพื่อนำมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยการณรงค์ให้คัดแยกขยะมูลฝอย

ตามประเภท ทั้งที่บ้าน โรงเรียนและที่สำนักงาน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์โดยการนำไปขายสำหรับขยะมูลฝอยที่ขายได้ ขยะเปียกหรือเศษอาหารนำมาทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำชีวภาพ (สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์, 2557) แนวคิดนี้สามารถดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับลักษณะสมบัติของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน และการศึกษาของ อิศรภาพ มาเรือน และคณะ (2556) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของชุมชนชาวเขาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า รูปแบบการจัดการขยะที่สอดคล้องกับพื้นที่ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน 2) การพัฒนาสมรรถนะแกนนำชุมชน 3) การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ 4) การประเมินผล ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับทัศนคติและพฤติกรรมในการจัดการขยะที่ถูกต้อง มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องไปสู่กิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ ปริมาณขยะหลังการดำเนินการลดลง ร้อยละ 39.37 สภาพแวดล้อมของชุมชนได้รับการพัฒนาให้น่าอยู่ และประชาชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงาน ร้อยละ 100 นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การจัดการขยะเกาะภูเก็ต ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์การสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอยต้นทาง 2) ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย 3) ยุทธศาสตร์การสร้างศูนย์การเรียนรู้การจัดการขยะมูลฝอย 4) ยุทธศาสตร์การจัดให้มีพื้นที่ต้นแบบในการลดปริมาณขยะมูลฝอย 5) ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมระบบจัดการถังขยะ 6) ยุทธศาสตร์พัฒนาข้อมูลหมายเหตุ การทิ้งขยะมูลฝอยเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ (อนุสรฯ สว่างชัย, 2555) จากรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยและยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถจัดการปัญหาขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

จากการทำประชาคมและสำรวจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เทศบาลตำบลบ้านนา มี 4 ชุมชน จำนวนครัวเรือน 1,550 หลังคาเรือน จำนวนประชากรในชุมชน 3,437 คน การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านนาในปี 2552 - 2556 มีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ยวันละ 2.6 ตัน และปริมาณขยะมูลฝอยเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน 2559 มีปริมาณเฉลี่ยวันละ 2.58 ตัน โดยเทศบาลฯ ได้นำถังสำหรับรองรับขยะไปวางไว้ตามจุดต่างๆ และมีรถสำหรับจัดเก็บขยะออกไปเก็บเป็นประจำทุกวัน ขยะมูลฝอยทั้งหมดนำไปกำจัดร่วมกับเทศบาลเมืองนาสาร

อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจะต้องจ่ายเงินให้เทศบาลเมืองนาสาร จำนวน 30,000 บาทต่อเดือน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการจ้างเหมาบริษัทเอกชนให้เป็นผู้จัดการขยะมูลฝอยโดยรถบรรทุกขยะจะต้องนำขยะมูลฝอยประมาณวันละ 3.5 ตัน เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยเฉลี่ยเดือนละประมาณ 42,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากเดิม แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีขยะมูลฝอยตกค้างในพื้นที่จำนวนมาก เนื่องจากประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ในการจัดการขยะอย่างถูกวิธี บางส่วนไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ขาดการมีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยจึงทำให้เกิด ขยะล้นเมืองขึ้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการจัดการและแก้ไขปัญหาด้านขยะมูลฝอย จึงร่วมกับชุมชนพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนาและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในทุกขั้นตอน เพื่อการแก้ไขปัญหาและจัดการขยะมูลฝอยได้ประสิทธิภาพและยั่งยืน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ตัวแทนครัวเรือน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน

53 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการประชุมเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนสำหรับพัฒนาและประเมินผลรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเชิงคุณภาพ และแบบสอบถามผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับประเมินผลรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเชิงปริมาณ ประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย และข้อมูลพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน โดยแบบสอบถามพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ค่าดัชนีความตรงของเนื้อหาเท่ากับ 1 ทดสอบความเชื่อมั่นได้ค่าในระดับที่ยอมรับได้เท่ากับ 0.82 ดำเนินการรวบรวมข้อมูลภายหลังการรับรองของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และได้ทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการโดยจัดทำเป็นโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลบ้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยการจัดการที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ ซึ่งมีกิจกรรมการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอย (Waste Assessment) ได้แก่ การตรวจสอบปริมาณขยะมูลฝอย 2) การวางแผนการจัดการขยะมูลฝอย (Waste Planning) ได้แก่ การกำหนดพื้นที่ วางแผนการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์/ให้ความรู้/การณรงค์การลดขยะมูลฝอย การคัดแยกขยะมูลฝอย กิจกรรมถนนปลอดถังขยะ 3) การปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย (Implementing) ได้แก่ ประชาสัมพันธ์/ให้ความรู้/รณรงค์การลดขยะมูลฝอย การคัดแยกขยะมูลฝอย ตารางเดินรถปรับปรุงภูมิทัศน์ การยกถังขยะและการรณรงค์ผ่านทางเสียงตามสาย และ 4) การติดตามผลการจัดการขยะมูลฝอย (Evaluating) ได้แก่ การติดตามผลการจัดการขยะมูลฝอย

โดยการชั่งขยะมูลฝอยทุกเดือน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งมาจากเทศบาล ผู้นำชุมชน และตัวแทนครัวเรือน

2. ผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปริมาณขยะมูลฝอยหลังจากการดำเนินการตามรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเดือนที่ 1 ปริมาณขยะมูลฝอยลดลงร้อยละ 4.46 เดือนที่ 2 ลดลงร้อยละ 0.57 และเดือนที่ 3 เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.42 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างปริมาณขยะมูลฝอยก่อนและหลังการดำเนินการในพื้นที่นำร่อง

ชุมชน	ก่อน ดำเนินการ (กิโลกรัม)	หลัง ดำเนินการ เดือนที่ 1 (กิโลกรัม)	หลัง ดำเนินการ เดือนที่ 2 (กิโลกรัม)	หลัง ดำเนินการ เดือนที่ 3 (กิโลกรัม)
1. ชุมชนตลาดบน	227	175	130	102
2. ชุมชนตลาดล่าง	520	523	608	794
3. ชุมชนบ้านเหนือ	79	111	104	113
4. ชุมชนบ้านน้ำเกลี้ยง	49	27	28	61
รวม	875	836	870	1,010

ส่วนด้านทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 67.93 ด้านพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 75.47 ดังตารางที่ 2 และ 3

ตารางที่ 2 ระดับทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย (n = 53)

ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับทัศนคติโดยรวม		
ระดับสูง (คะแนน > 54.78)	9	16.98
ระดับปานกลาง (คะแนน 44.54 - 54.78)	36	67.93
ระดับต่ำ (คะแนน < 44.54)	8	15.09
พิสัย = 41 - 60 $\bar{X}$ (S.D.) = 49.66 (5.12)		

ตารางที่ 3 ระดับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน (n = 53)

ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง (คะแนน 24.00 - 30.00)	40	75.47
ระดับปานกลาง (คะแนน 18.00 - 23.00)	11	20.76
ระดับต่ำ (คะแนน < 18.00)	2	3.77
พิสัย = 12 - 30 $\bar{X}$ (S.D.) = 24.98 (3.81)		

การดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบที่ได้กำหนดไว้ทำให้สภาพแวดล้อมในเขตพื้นที่นำร่องสะอาดขึ้น ลดแหล่งนำเชื้อโรคในชุมชน ทัศนียภาพสวยงามขึ้น ถนนโล่ง เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ขวางทางจราจร บางพื้นที่นำร่องสามารถลดปัญหาประชาชนนอกเขตเทศบาลแอบนำมาทิ้งขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากได้ ลดปัญหาขยะตกค้างในตอนกลางคืนทำให้ไม่ส่งกลิ่นเหม็น อีกทั้งสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ที่ได้ทำการคัดแยกขยะมูลฝอยและนำขยะรีไซเคิลไปขาย จุดที่ต้องพัฒนา คือ การตรงต่อเวลาในการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาล การประชาสัมพันธ์ การรณรงค์การจัดการขยะมูลฝอยยังน้อยอยู่ การถ่ายทอด

ข้อมูลข่าวสารสู่ครัวเรือนในเขตพื้นที่นาร่องยังไม่ชัดเจน ยังไม่มีแนวทางในการจัดการขยะอินทรีย์ที่เป็นรูปธรรม บางพื้นที่ยังมีประชาชนนอกเขตเทศบาลมาแอบทิ้งขยะมูลฝอย แต่ยังไม่มีแนวทางในการจัดการที่ชัดเจน นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนเอาขยะมูลฝอยมาทิ้งก่อนเวลา และปิดภาชนะใส่ขยะมูลฝอยไม่มีติดทำให้สุนัขมาคุ้ย

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดทำเป็นโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลบ้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยการจัดการที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอย (Waste Assessment) 2) การวางแผนการจัดการขยะมูลฝอย (Waste Planning) 3) การปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย (Implementing) และ 4) การติดตามผลการจัดการขยะมูลฝอย (Evaluating) จัดทำโดยคณะกรรมการจัดการขยะมูลฝอย ปริมาณขยะมูลฝอยหลังจากดำเนินการมีแนวโน้มลดลง กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 67.93 และมีพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 75.47 สภาพแวดล้อมในเขตพื้นที่นาร่องสะอาด ทัศนียภาพสวยงาม ถนนเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ขวางทางจราจร ลดแหล่งนำเชื้อโรคในชุมชน ลดปัญหาขยะตกค้างในตอนกลางคืน ทำให้ไม่ส่งกลิ่นเหม็น และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

อภิปรายผล

การพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ได้แก่ เทศบาล ผู้นำชุมชน ตัวแทนครัวเรือน แสลงบทบาทของตัวเองอย่างเต็มศักยภาพในการระดมความคิด ผู้วิจัยจึงใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation, Influence

and Control) ซึ่งเป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ได้รับความคิด แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เพื่อทำความเข้าใจถึงสภาพปัญหาในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีกิจกรรมการดำเนินการสอดคล้องกับการวิจัยของ อิศรภาพ มาเรือน และคณะ (2556) ที่ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการขยะที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของชุมชนชาวเขาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน พบว่า กิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการวิเคราะห์ ปัญหาและศักยภาพชุมชน การพัฒนามรรณยะแกนนำชุมชน และนำโครงการสู่การปฏิบัติ ทำให้สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ถึงร้อยละ 39.37 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ สุรพงษ์ เล็กสมบุรณ์ (2557) เรื่อง กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม ของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ พบว่า การดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และยั่งยืนในเชิงกลยุทธ์ควรใช้กระบวนการ A-I-C ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย จะทำให้การจัดการขยะมูลฝอย ประสบผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

ผลของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาล ตำบลบ้านนา พบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยหลังจากการดำเนินการในเดือนที่ 1 ปริมาณขยะมูลฝอยลดลงร้อยละ 4.46 เดือนที่ 2 ลดลงร้อยละ 0.57 และเดือนที่ 3 เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.42 และองค์ประกอบของมูลฝอยที่พบมากที่สุดคือ เศษอาหาร (ขยะอินทรีย์) ร้อยละ 55.00 จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มลดลงในเดือนแรก แต่ 2 เดือนหลังปริมาณขยะมูลฝอยเริ่มเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นช่วงที่มิใช่ ออกผลผลิตจำนวนมาก และกิจกรรมรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ได้กำหนดกิจกรรม เพียงแต่ให้ครัวเรือนมีการคัดแยกขยะมูลฝอยเป็น 2 ประเภท คือ 1) ขยะรีไซเคิล เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก และ 2) ขยะทั่วไป เช่น เศษอาหาร ฝูงพลาสติก เพื่อเป็นการกระตุ้น ให้ครัวเรือนเกิดความตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ในระยะเริ่มแรก ทำให้ปริมาณของขยะรีไซเคิล เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติกต่างๆ ที่ครัวเรือน สามารถแยกไว้เพื่อนำไปขายเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือนได้ แต่ขยะทั่วไปที่เป็นขยะ อินทรีย์ เช่น เศษอาหาร เปลือกผลไม้ กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ยังไม่มีความร่วมมือ

ด้านสถานที่ในการจัดการขยะอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงการให้ความรู้ในการจัดการขยะอินทรีย์ ซึ่งครัวเรือนบางส่วนไม่ได้มองว่าขยะอินทรีย์พวกนี้สามารถนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ตนเองจึงนำมาทิ้งรวมกันในถังขยะเพื่อให้เทศบาลนำไปกำจัดต่อ

ด้านทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า ทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด ร้อยละ 67.93 จำแนกรายข้อ พบว่า ทัศนคติที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่งมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในการคัดแยกขยะเปียก/ขยะแห้ง/ขยะอันตราย ก่อนนำไปทิ้ง ร้อยละ 60.40 ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ กมลทิพย์ ชื่นหมื่นไวย และอุไรวรรณ อินทร์ม่วง (2554) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะเทศบาลตำบลเทพาถ้อย อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะอยู่ในระดับดี เฉลี่ย 4.19 (S.D. = 0.46) แต่อย่างไรก็ตามทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยในการศึกษาคั้งนี้โดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเนื่องมาจากการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์และปลูกฝังจิตสำนึกยังมีไม่มากพอที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกครัวเรือน มีเพียงการประชาสัมพันธ์เฉพาะระยะแรกก่อนที่จะดำเนินการ ไม่ได้มีการกระตุ้นตลอดระยะเวลาการดำเนินการ ทำให้ครัวเรือนบางครัวเรือนไม่รู้สึถึงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ เรืองฤทธิ์ กิตติวิทยาพงศ์ และคณะ (2559) พบว่า การเปิดรับข่าวสารการรณรงค์ ความถี่จากสื่อประชาสัมพันธ์เทศบาลมีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทัศนคติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับสูงมากที่สุด ร้อยละ 75.47 จำแนกตามรายข้อ พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนที่กลุ่มตัวอย่างทำเป็นประจำมากที่สุด คือ การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในที่สาธารณะ และการไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ/คลองสาธารณะ ร้อยละ 84.90 รองลงมา คือ การคัดแยกขยะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 83.00 สำหรับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนที่กลุ่มตัวอย่างไม่เคยทำที่พบมากที่สุด คือ การคัดแยกเศษอาหาร ไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 20.80

ซึ่งเป็นไปตามผลการวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวกับองค์ประกอบของขยะมูลฝอยในครั้งนี้ พบว่า องค์ประกอบของมูลฝอยที่พบมากที่สุดคือ เศษอาหาร (ขยะอินทรีย์) ร้อยละ 55.00 ผลการวิจัยคล้ายกับงานวิจัยของ สมพงษ์ แก้วประยูร (2558) เกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ครัวเรือนมีพฤติกรรมการเก็บรวบรวมขยะรีไซเคิลไว้ขายอยู่ในระดับมากที่สุด $\bar{X}$ (S.D.) = 4.35 (0.70) และงานวิจัยของ ขวัญจิตต์ จันทร์นาหว่า และ สุชาดา ภัยหลีก (2557) เกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ตำบลนากลาง อำเภอนาหลวง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมการกำจัดขยะเปียกคือ การนำไปทิ้งในถังขยะที่เทศบาลจัดไว้ให้โดยไม่นำไปทำประโยชน์อย่างอื่น ร้อยละ 46.89

ผลการประเมินรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลบ้านนา สะท้อนให้เห็นว่าจำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการลดขยะมูลฝอย ตั้งแต่ต้นทางโดยเฉพาะขยะอินทรีย์ที่มีปริมาณมาก และต้องกระตุ้นการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการใช้สื่อรณรงค์ให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอย แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา สามารถกระตุ้นให้เทศบาล และประชาชนเกิดความตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในระยะเริ่มแรก และนำไปสู่การขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยควรมุ่งเน้นการรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการลดขยะมูลฝอยและการนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลดขยะที่ต้นทาง การนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น การทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล เป็นต้น

2. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรออกเป็นกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย มาตรการการลงโทษต่างๆ แก่ผู้ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด

3. การสร้างการมีส่วนร่วมควรมีการกระตุ้นเตือนโดยการประชาสัมพันธ์ รมณรงค์เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย การบรรจุในวาระการประชุมของเทศบาล

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2558). **สถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2558** [Online].

เข้าถึงได้จาก : http://www.pcd.go.th/Info_Serv/roadmapWaste.html.

[2559, กันยายน 5].

กมลทิพย์ ชื่นหมื่นไวย และอุไรวรรณ อินทร์ม่วง. (2554, พฤษภาคม - สิงหาคม).

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดขยะเทศบาลตำบลเทพาลัย อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา. **วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 4(2), 39 - 48.

ขวัญจิตต์ จันทน์นาหวา และสุชาดา ภัยหลีก. (2557, กรกฎาคม - กันยายน). พฤติกรรม

การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ตำบลนากลาง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 2(3), 263 - 271.

เรืองฤทธิ์ กิตติวิทยาพงศ์, นันทิยา ดวงภูมิเมศ และธีรเดช ชื่นประภานุสรณ์. (2559,

มกราคม - เมษายน). การพัฒนารูปแบบการสื่อสารรณรงค์เพื่อการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบบูรณาการในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. **วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. 11(1), 133 - 145.

เลิศชัย เจริญธัญรักษ์ และคณะ. (2545). **โครงการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบทางสุขภาพ**

จากนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครขอนแก่น : **ขอบเขตและระเบียบวิธีวิจัย**. ขอนแก่น : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- วชิรวัชร งามละม่อม. (2557). **ทฤษฎีการมีส่วนร่วม** [Online]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.trdm.co.th>. [2559, กันยายน 5].
- สมพงษ์ แก้วประยูร. (2558). **ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ .
- สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์. (2557, มกราคม - มิถุนายน). กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. **วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มข.** 7(1), 125 - 146.
- สุชี อันตระกุล และ Schoell, W. (2547). **การจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (CBM)** [Online]. เข้าถึงได้จาก: <http://library.mju.ac.th/km/doc/2arnCBM.pdf>. [2559, กันยายน 5].
- อิสราภ มาเรือน, จันทรเพ็ญ ชุมแสง และ ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2556, เมษายน - มิถุนายน). รูปแบบการจัดการขยะที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของชุมชนชาวเขาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลปากกลาง อำเภอป่า จังหัดน่าน. **วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 6(2), 126 - 134.
- อนุสร สาวังชัย. (2555). **ยุทธศาสตร์การจัดการขยะเกาะภูเก็ต**. สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980, March). Participation's place in rural development : Seeking clarity through specificity. **World Development**, 8(3), 213 - 235.